

ریاست دوره‌ای شورای امنیت انگاره‌ها و دیدگاه‌ها

در شورای امنیت ۱۵ عضو وجود دارد که پنج عضو دائمی و دارای حق وتو هستند. اما این همه شورای امنیت نیست. ۱۰ عضو دیگر که با رأی مجمع عمومی انتخاب می‌شوند و برای انتخاب شدن، سال‌های سال تلاش می‌کنند، نقش و موقعیت خود را جدی گرفته و تلاش می‌کنند در شکل دادن به شرایط بین‌المللی، اثری به یاد ماندنی داشته باشند.

به گزارش سایت خبری پرسون، دکتر سیدمحمدکاظم سجادیپور در یادداشتی نوشت: شورای امنیت سازمان محلل متحد، مهم‌ترین قانون تجمع کنشگران بین‌المللی است و البته این شورا با چالش‌های فراوانی روبروست. این شورا عمدتاً با حق وتو شناخته شده و غالب دیدگاه‌های موجود، با تمرکز بر حق وتو، به ابعاد گوناگون و چند لایه‌ای که در این شوری می‌گذارد، کم‌توجه یا بی‌توجه‌اند. یکی از زوایای قابل مطالعه در مورد این شورا که به شناخت بیشتر از روابط بین‌المللی و نهادهای چندجانبه جهانی کمک می‌کند، چگونگی ریاست دوره‌ای شورا و مهم‌تر، ابتکارات رئیس دوره‌ای شوری امنیت است. از زاویه، باید پرسید که ماهیت و عملکرد ریاست دوره‌ای شورای امنیت در چشم انداز وسیع کنش و واکنش‌های بین‌المللی چگونه قابل تجزیه و تحلیل است؟ در پاسخ به نگاهی به چگونگی ریاست دوره‌ای، واکاوی ابتکارات ریاست دوره‌ای در چند ماه گذشته در شورای امنیت، روشن خواهد شد که هر کدام از اعضاء، مخصوصاً کشورهای کوچک و جهان سومی، انگاره‌ای خاص در روابط بین‌الملل را در دوران ریاست خود دنبال می‌کنند که در خور اعتنا و بازتابی از تنوع گرایش‌ها و دستور کارهاست.

در شورای امنیت ۱۵ عضو وجود دارد که پنج عضو دائمی و دارای حق وتو هستند. اما این همه شورای امنیت نیست. ۱۰ عضو دیگر که با رأی مجمع عمومی انتخاب می‌شوند و برای انتخاب شدن، سال‌های سال تلاش می‌کنند، نقش و موقعیت خود را جدی گرفته و تلاش می‌کنند در شکل دادن به شرایط بین‌المللی، اثری به یاد ماندنی داشته باشند. توضیح آنکه، هیچ جلسه‌ای در نهادهای چند جانبه بدون رئیس نیست ولی انتخاب رئیس خود، در هر کدام از نهاد، آئین‌کار خود را داراست. آئین کار شورای امنیت، ریاست را دوره‌ای، یک ماه و براساس ابتدای حروف اول کشورها در الفبای لاتین، تعیین می‌کند. در پنج ماهی که از سال میلادی جاری (۲۰۲۳) می‌گذرد، این کشورها به ترتیب ریاست دوره‌ای را به عهده داشته‌اند: ماه ژانویه (ژاپن)، ماه فوریه (مالت)، ماه مارس، (موزامبیک)، ماه آوریل (روسیه) و ماه مه (سوئیس). تنوع این کشورها به لحاظ قدرت اقتصادی و وضعیت توسعه‌ای، وزن سیاسی، تعلق جغرافیایی و فرهنگی، با یکدیگر بسیار متفاوت و تشابه‌های آنها در شاخصه‌های اصلی قدرت بسیار اندک است.

اما آنچه که در خور توجه است هر کدام از این کشورها، در دوران ریاست خود، علاوه بر انجام امور روزمره شورای امنیت که خود بسیار گسترده و رنگارنگ، حداقل دو برنامه ابتکاری، عمدتاً سطح بالا از نظر سیاسی را طراحی و اجرا می‌کنند. در این ابتکارات و جلسه‌ای موسوم به اجلاس‌های عالی رتبه، غالباً، روسای دولت و وزرای خارجه کشوری که ریاست شورا را به عهده دارد، از همتایان خود و همچنین شخصیت‌ها و مسئولین نهادهای بین‌المللی دعوت می‌کند تا باتوجه به موضوعی که ریاست دوره‌ای تعیین کرده است، به طرح دیدگاه‌های خود پرداخته و ایده پردازی کنند.

نگاهی به عناوین جلسات عالی رتبه یا ابتکارات رؤسای دوره‌ای، به نوبه خود در خور تعمق است. در ماه ژانویه (دی و بهمن ۱۴۰۱)، ژاپن، دو جلسه بسیار سطح بالا با عنوان، «توسعه و تقویت حکمرانی قانون در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی: حاکمیت قانون بین ملت‌ها» و «سرمایه‌گذاری در مردم برای افزایش تاب آوری در مقابل چالش‌های پیچیده»، در ماه فوریه (بهمن و اسفند) مالت، اجلاس‌های «برآمدن آب دریاها و پیامدهای آن بر صلح و امنیت بین‌المللی» و «کودکان و منازعات مسلحانه» در ماه مارس (اسفند و فروردین ۱۴۰۲)، موزامبیک، دو اجلاس زنان، صلح و امنیت: بیست و پنجمین سالگرد قطع‌نامه ۱۳۲۵ و «تقویت مکانیزم‌های منطقه‌ای و سازمان‌های بین‌المللی»، در ماه آوریل، (فروردین و اردیبهشت) روسیه، دو اجلاس، «خطرات ناشی از نقض مقررات تنظیم کننده، صادرات سلاح و وسائل نظامی» و «معیارهای چندجانبه موثر در دفاع از اصول منشور» و در ماه مه (خرداد)، ژاپن «تقویت صلح پایدار» و «حفاظت از غیرنظامیان در منازعات مسلحانه» راه اندازی کرده اند.

در برخی از اجلاس‌ها، علاوه بر رؤسای دولت‌ها و وزاری خارجه دبیر کل ملل متحد و معاونین او، کمیساری عالی حقوق بشر، رئیس کمیته بین‌المللی صلیب سرخ شرکت کرده‌اند. آنچه که در مورد انتخاب این موضوعات مشخص است، گرایش و اولویت‌هائی است که رؤسای دوره‌ای علاقمند جامعه بین‌المللی بدان‌ها حساس شوند. به عبارت دیگر اعضای غیردائم، تلاش می‌کنند اولویت‌های ملی خود را به اولویت‌های بین‌المللی تبدیل کنند. در این روند، مفهوم پردازی صورت می‌گیرد، مباحث روشن می‌شود و نهایتاً روندی‌های شکل می‌گیرند که به تولید هنجارها و اسناد بین‌المللی و روبه‌ها و ساز و کارهای جهانی می‌انجامد. معنای آنچه که گفته شد آن است که روابط بین‌المللی را نمی‌توان صرفاً به قدرت‌های بزرگ یا اعضای دائم شورای امنیت فروکاست.

کشوری مانند مالت که کشوری کوچک در دریای مدیترانه است تا موزامبیک که کشوری معمولی در شرق آفریقا است، حرفی برای گرفتن دارند و از موقعیت‌هائی که با عضویت در شورای امنیت برای آنها فراهم شده، کنشگران قابل اعتنائی هستند. حرف‌ها و کنش‌های آنها نه فقط بی‌اثر نیست بلکه دیگران را هم به کنش وا می‌دارد. در یک کلام نگاه‌های تقلیل‌گرانه و انگاره‌های کلان اندیش نمی‌توانند پویایی‌های روابط بین‌الملل را به تصویر کشند. در کنار اهمیت اعضای دائم و قدرت‌های بزرگ با ریاست دوره‌ای سایر کشورها هم در مناسبات بین‌المللی باید مورد مذاقه قرار گیرد تا تصویر کامل‌تری از روابط بین‌المللی به دست آید.